

Kulturaren Euskal Plana

Udazkenak itsaso bete egitasmo dakar, ez soilik politikaren eremuari dagokiola, baizik eta kulturaren arloan ere bai. Egitasmoetatik garrantzitsuena, agian —bai duen bolumenagatik baita hurrengo urteetan izan dezakeen eraginagatik ere—, Jaurlaritzaren Kulturaren Euskal Kontseiluak aurkeztu behar duen «Kulturaren Euskal Plana» dugu (www.kulturareneuskalplana.net).

Urtebetez lauhun pertsona inguruk 19 txosten burutu dute Euskal Kultura definitzeko eta bultzatzeko asmoz. Lan mardula, egiatan, baina desigoala bere emaitzetan, txostengile batzuek lan sakona egin duten bitartean, beste batzuek Pelloren egien zerrendatzeari ekin baitiote. Txostenen abiapuntua ere desigoala izan da, lantalde batzuk EAEren eremuan murgildu diren bitartean, besteek, Euskal Herri osoa hartu dutelako aztergai. Eta, azkenik, desigoala izan da lantaldeek irudikatu duten egoera sozio-politikoak, batzuek oraingo egoera estatutarioan kokatu dutelako lana, eta beste zenbaitek, ordea, beharizanak eta soluziobideak egoera sasi-independente batean irudikatu dituztelako.

Hasieran azaltzen diren Oinarrizko Irizpideetan hiru egilek hartu dute parte bereziki, Ramon Zallo, Iñaki Lopez de Eguileta eta Anjel Lertxundik, baina, esan bezala, ehunka batzuek isuri dituzte beren irizpideak, inplikazio maila ezberdinez.

Proiektu honen berri Ibarretxe lehendakariak 2001eko uztailaren 11n eman zuen, kargua hartzearekin batera emandako hitzaldian, eta abian jartzeko urtebete behar izan zuten. 2002ko maiatzean Jaurlaritzak hautatu zituen kultur eragileek otsailerako burutu zituzten beren txostenak, eta joan den maiatzaren 28an bigarren faseari ekin zitzaion. Pasa den uztailaren 15erako azken konklusioak aurkeztu behar zituzten, eta irailaren 15ean amaitutzat eman behar zen dokumentu osoaren azken erredakzioa.

Euskal Kulturaren Oinarriak ezarri nahian

Nolanahi ere den, aintzat hartzeko moduko lan garrantzitsua dela pentsatu behar dugu, alde batetik, instituzioen aldetik borondate sendoa sumatzen delako (honetaz, irakur bedi Iñaki Uriarte arkitektoak abuztuaren 21ean *Gara*-n argitaratu zuen kritika gogorra) eta, bestaldetik, lan guztien oinamian filosofia orokor eta komuna antzeman daitekeelako. Egia da lantaldeen joera izan dela goieneko egoera ideala irudikatzea, eta oraingo egoeratik ideal horretarainoko tartea handia —handiegia— izan daitekeela zenbait arlori dagokiola, baina ez da txarra izatez, bidearen luzea izan arren, helmugak argi ziriborratzea.

Filosofia orokorra izan omen da Euskal Kulturaren e remua nazioarteko arloan finkatzea, espezializazioa eta osagarritasuna uztartuz. Identitate kultural kolektiboak bultzatu nahi dira, gizateria osoak islatuta ikus dezan bere burua proiektuan. Legealdien gaintik iraungo duten plan estrategikoak jarri dira martxan. Populismoa zein eruditismoa saihestu nahi dira, eta kulturaren kontsumitzaileen e remua zabaldu nahi da, ohiko profiletik (klase ertaineko 30-40 urte bitarteko hiritarra) baino harantzago hedatuz. Azkenik, mestizajearen aldeko aldarrikapen esplizitua egiten da, gizarte elebi/hiruduna dela bistatik galdu gabe.

Izan ere, egitasmo handinahia izanagatik ere, beharrezkoa da hausnarketa sakona eta gerorako proiektzio serioa egitea, nahiz eta batzuentzat luze eta askorentzat labur geldituko den. Bestalde, kontraesanak ere eduki badauzka; hala nola erakundeekiko dependentzia eza aldarrikatzea eta, aldi berean, erakunde publiko ugariren sorrera aurreikustea. Edo eta esfortzu ekonomikoaren beharrezana azpimarratzea, eta Plana sostengatuko duen aurrekontuaren berri —ezta aipamen txikiena ere— ez agertzea. Kontraesanen artean funtsezko bat aipa genezake: gizarte elebidunaren arriskua bi komunitateen haustura denez gero, arriskua ekidin nahiak egileak bultzatu ditu esatera euskal idazlea dela bi hizkuntzetatik edozeinetan idazten duen egilea. Eztabaida hori, ordea, gaindituta behar luke aspaldian: gauza bat da euskal idazlea (euskaraz idazten duena), eta beste

bat, oso bestelakoa, idazle baskoa (euskara ez den beste hizkuntza batean idazten duen eusko hiritarra). Politikoki zuzen jokatu nahiak honelako kontraesanak sor ditzake.

Literaturgintzari dagozkion egitasmoak

Bigarren arloari dagokion «Sormen eta Espresio Artistikoa» txostena Luisa Etxeniketik eta Anjel Lertxundik burutu dute. Egileen prestutasunak nolabaiteko bermea ematen dio lanari, eta esaten den gauza asko ezaguna izan arren, interesgarria da diagnostikoaren ondorengo proposamen zehatzen zerrenda ikustea. Egileen iritziarekin ehuneko ehunetan bat ez gatozen arren (batez ere, aurkezpeneko hainbat balorazioarekin), oro har bat etor gintezke praktikan jarri beharreko neurriekin.

Azpitarratzekoa izan daiteke Liburuaren Aholku Batzordea sortzeko aurreikuspena, zeinek Administrazioari zein literaturgintzari ari diren eragileei proposamenak helaraziko lizkiekeen. Formazio Bekak eta Sormen Bekak eratzea ere proposatzen dute eta argi esaten dute bereiztekoa dela liburuari ematen zaion laguntza eta egileari ematen zaiona, gaur egun nahasmendu dezente baitago arlo horretan. Azkenik, eta laburtzearen, Literatur Sorkuntzaren Euskal Gunea sortzeko ideia plazaratzen dute, munduan diren Idazlearen Etxea moduko bat hain zuzen. Bestalde, Euskal Idazleen Elkartearen askotan aipatu izan duen ekimena ere aipatzen dute egileek, Goethe edo Cervantes Institutu moduko bat (Axular edo Etxepare Institutua alegia) eta beraren korrespondentsaliak sortzea munduan zehar, euskal literatura ezagutzera emateko eta, batez ere, beste hizkuntzetara zuzenean itzuliko duten itzultzaileak prestatzen laguntzeko.

Idazle izaten ikasi

Udazkenak ekarriko dizkigun egitasmoen artean, Euskal Idazleen Elkarreak, Eusko Ikaskuntzak eta UNEDek buru-

turiko proiektua aipatuko dugu, udan zehar haren berri eman bazen ere, datorren ikasturte honetan jarriko baita martxan lehenengoz. Idazle Eskolaz ari gara, luxuzko hiru irakasleren esku: Tere Irastortza, Jon Alonso eta Koldo Izagirre.

Asmoa omen da bi urtetan 300 ordu eskaintzea, gehienak presentzialak larunbatetan Bergaran, eta ordu gutxi batzuk interneten bidez. Lizentziatuak diren ikasleek, gainera, graduondoko titulua eskuratuko lukete.

Idazle izaten irakatsi ezin bada ere (zer idatzi) idazteko teknika bai ikas eta irakats daiteke. Idazle berriak sortzeko balioko duen ala ez alde batera utzita (zergatik ez), irakurle arituak sortzeko balio izango du bederen. Ez da helburu txarra, idazlearen lehen premisa irakurlea izatea dela jakinik.

Gizonezkoak emakumearen larruan

Irakurleaz ari garela eta, irakurle on baten liburua aipatu nahi nuke hemen, Inma Erreak argitara eman berri duen *Literatura eta harrikoa* hain zuzen.

Erreak modu pertsonal eta atseginean heldu dio ziklikoki plazaratzen den gaiari, gutariko askorentzat beti presente (gustuz ala inposturaz) dugun gaiari: emakumearen eta literaturaren arteko erlazioari. Gaiiaz blai egon arren, beti ikasten da zerbait berri, eta liburu honek, gainera, hausnarketa egitera bultza gaitzake.

Liburu honen irakurketaren harira, bi gauzez ohartu naiz berriki. Bata da idazle gizonezko sentiberenak ardura berria agertzen hasi direla, eta sexu-ereduen krisia ez dela, dagoeneko, emakumeen ardura soilik. Euren nobeletan lehenik, eta prentsarako elkarrizketetan ondoren, pertsonaia maskulinoek pairatzen duten maskulinitatearen krisiaz mintzatzen dira, sexuen arteko harremanez orain artekoa ez bezalako ardura adieraziz. Askotan ez dakite argi zer gertatzen zaien. Eszeptizismoa adierazten dute, edo inpotentzia edo inkredulitatea, pausoa aldatuta harrapatuak izan balira bezala. Saizarbitoriak aspaldidanik, Jon

Alonsok eta Aingeru Epaltzak berriki (*Argia*, 1902. alean) lotsarik gabe aitortzen dute beren pertsonaia maskulinoak deseroso daudela rol sexuatu tradizionalan, eta hainbat egoeratan nola jokatu ez dakitela.

Bigarren gauza izan da ohartzea gure zenbait idazle gizonezko beldurra kendu diotela pertsonaia femeninoetan sartzeari, eta protagonista bera ere emakumezko sortu dute. Emaizta, zoritxarrez, ez da oso ona izan. Nirekiko nago ez dutela asmatu tonuarekin. Esfertzua egin arren, Irene (Atxagaren *Zeru horiek*), Maribel (Sarrionandiaren *Lagun izoztua*), Miren (Saizarbitoriaren *Kandinskyren tradizioa*) eta Lertxundiren izenik gabeko neskatoa (*Zorion perfektua*) ez dira sinesgarri suertatzen.

Ez da emakume bat entzuten, ez da emakume bat sentitzen pertsonaia horiek irakurtzean. Egile gizonezko hauek nekez lortuko dute azken aldian plazara atera diren emakumezkoen pertsonaia femeninoen indarra eureganatzea (Ana Urkiza, Miren Agur Meabe eta Sonia Gonzalez ditut buruan), baina ulertzekoa da. Haien kasuan pertsonaia femeninoa lan intelektualaren emaitza den artean, emakume hauek pertsonaia katartikoak eratu dituzte, esperientzia metatuaren eta nork bere buruarekin egindako «kontu ajustearen» indarra dutenak. Pertsonaia hauek bame-borrokaren emaitza dira eta azala urratua eskaintzen zaizkigu, gordin, sinesgarri, haragizko, nahiz eta garaile ez atera gerra intimo horretatik. Edo horrexegatik, hain zuzen.

Berria eta Susaren lan eskerga

Artikuluari ez nioke amaiera eman nahi *Berria* eta *Susa* aipatu gabe, euskal literaturaren alde egiten duten lan maridul, interesgarri eta eskergatik. Ezinbesteko erreferentzia dira gaur egun euskal literaturaren nondik norakoa jakin nahi duen edonorentzat.

Berria-k arreta berezia eskaini izan dio beraren zutabegile plantilari eta benetan plazerra suertatzen da literatur orrialdeak irakurtzea. *Egunkaria* itxi zutenean kulturgi-

leek orokorrean eta idazleek zehazki adierazi zuten elkar-tasuna ez zen hutsean gelditu. Adierazitako konpromiso haren gauzatze praktikoa egunez egun ikus dezakegu *Berria*-ren orrietan. Inplikazio pertsonala eta sostengu ideologikoa antzeman daitezke.

Susa aspaldidanik da txalotzekoa. Hainbat testu zahar zein berri ari da jartzen sarean, sistematikoki, bai eta literaturari buruzko iruzkinak ere. 2003ko uztailaren erdialdera arte 127 iruzkin sartu ditu beraren web orrian edozeinen eskuragarri. Beste alde batetik, astero-astero emailuak bidaltzen ditu, euskal literaturaren historia garaikide txikia handi agerraraziz. Chapeau.

Susaren iruzkin zerrenda ikustean, gauza bat suertatzen da deigarri: zenbat egile, zenbat liburu, zenbat iruzkingile, baina batez ere, zenbat prentsa-idatzi ezberdin dagoen artikulua horiek guztiak argitaratuak izan ahal izateko! Horrek eman dit ezuste ona. ¶